

azon anyagból, sőt ásványos elegyrészekből is állanak, mint az egész kőzet s csak különös körülmények okozhatták, hogy az egykor hevenfolyó kőzetmaszszából egyes pontokon gyorsabban és így tömör állapotban hűlt ki és merevedett meg a kőanyag. Ezen foltok is oly szorosan tapadnak össze a kőnek uralkodó közép szemcsés részével, hogy avval együtt daczol az idő mállasztó hatásával.

A mi végül a kőnek csiszolatát illeti, ez némi kívánni valót mindenetre megenged, mert tény, hogy a valódi granitok csiszolatai élénkebb, tükrözőbb fényt mutatnak pl. Budapest vagy Bécs emlékein. Hogy valjon a kőben magában vagy a kőfaragó mesterben van a hiba, azt nem tudom eldönteni. Igaz, hogy a csiszolásnál az amphibol nagyon könnyen kitöredezett és a lágyabb biotit is gyakran kiesett, melynek üregeit aztán a fénytelen piszkos csiszolópor tölti ki. A tömör földpátos alapanyag a hasonló keménységű földpátkristály és a még keményebb quarcz kristályszemek kiválásai azonban a kellő simaságot és fényt tényleg fölvtették. Kolozsvár, 1889. június hó 4 én.

Dr. Koch Antal.

6. A kőkori emberre vonatkozó új adatok Kolozsvár környékéről. Számos adatunk van arról, hogy az európai kőkorbán, abban az évezredek homályába visszanyúló messze múltban is, Erdély földjét sűrűn lakta az ember. Ily bizonyító adatok főleg azok a kőeszközök, kőbalták, kővésők, kődárdahegyek, kőnyilak stb. és kiválóan a durva cserepek melyek Erdély különböző részeiben szétszórva, gyakran merülnek a felszínre. E kőeszközökből és kezdetleges készítésű durva cserepekből változatos gyűjteményeket őriznek a kolozsvári erdélyi muzeumban és a szebeni Bruckenthal-féle muzeumban. Kisebb gyűjteményekben és magánemberek birtokában is gyakran találkozunk ezekkel a sokatmondó érdekes kőeszközökkel. Erdélyi részekben tehát az ember ősi állapotára valló különböző maradványok, s nevezetesen a kőből készült eszközök és igen durva anyagu, pusztá kézzel készült cserepek nem hogy nem tartoznak a ritkaságok közé, de sőt viszonyítva más országok ilyenmű leleteivel, gyakoriaknak mondhatók. Ennek illusztrálására a már ismert őskori telepeken kívül csak a túri hasadék északkeleti oldalán levőt említtem meg, hol a szántóföldeken feltűnően sok és változatos durva cserép fordul elő, a hasadék oldalán pedig, ügyelet mellett, cserepeken kívül számos kőeszköz töredékére is akadhatunk.

Kolozsvár közelebbi környékén ily ősi kőeszközök és durvacsere-

pek szintén nem tartoznak a ritkaságok közé. Az erdélyi muzeumnak csak az ásvány és földtani osztályában találhatóak a következő tárgyak:

Nagy kőfejszetöredék pyroxén-andesitből, a kolozsmonostori kőbánya tájékáról.

Kőbaltatöredék Szucsák vidékéről.

Kőbaltatöredék Szász-Lóna környékéről.

Kőcsákány serpentinből Magyar-Nádasról.

Kővéső dacittufából Szent-László vidékéről.

Őskori durvacserepek Kolozs-Monostorról.

Őskori durvacserepek Hója hegyről, Kolozsvárt.

Ezekon kívül találtatott még Kolozsvár környékén patinával bevont bronztárgy darabja a Bácsitorok és Kardosfalva közti térségen. Ezelőtt három évvel pedig a bácsitoroki kőbányában régi törmelék közt a termőtalaj alatt több méternyi mélységben, mészkőből készült gabonatoró mozsarakra is akadtak.

Igen érdekesnek tartom azt az előfordulást, melyre a napokban a kolozsvári Fellegvárbán véletlenül rábukkantam, s a mely e közlemény megírására is kényszerített, hogy általa az érdeklődők figyelmét felhívjam.

A kolozsvári Fellegvár tetejét, mint ismeretes, diluviumbeli kavicstelep borítja, rajta épült a vár és benne ásták a sánczokat. Ez itt azon a szürkésfehér, agyagos, márgás rétegen terül, mely közvetlenül a dacittufát borítja, mint ez a fellegvári tiszti lövőház mellett, valamint a borjumáli hegyen keresztül vezető, újabban készült szekérutban is észlelhető. E kavicstelep a vársánczok szélén jelenleg két ponton, nevezetesen a tiszti lövőház és az új raktári épületek mellett van jól feltárva. Vastagsága változó: a lövőház mellett 2 méternyi, a vár északi oldalán helyenkint ennél többszörte vastagabb. E kavicstelep alól vasrozsdával vörhenyesre van festve s félig laza; felül pedig homokkal kevert, kissé lazább mint alól és szintén rozsdás színű. Mind a két helyen, a telep közepe táján, változó vastagságú, néha 1 méternyi termőtalaj, u. n. culturréteg van betelepülve, a mely vagy barnás, vagy pedig felül barna és alól vörhenyes színű. E culturrétegben mindenütt a maiaktól merőben eltérő cserépdarabok és itt-ott szénmorzsák fordulnak elő.

Főddolog a kavicstelep culturrétegét illetőleg eldönteni, az a kavicstelep lerakódásának idejéből való-e, vagy pedig későbbben, a vár építése alkalmával födetett-e be kaviccsal?

A tiszti lövőház mellett csakugyan úgy tűnik fel e culturréteg, mintha a mai feltalajból kiindulva nyulna be a kavics közé. 15°—20° alatt dél-, illetőleg a Szamos felé lejt s úgy a kezdete, mint a vége a felületre buvik ki. Azonban már itt is és főleg a culturréteg fedőjében, homályosan észlelhető rétegezési irányoknál fogva nagyon valószínűnek látszik, hogy az egész kavicsstelep culturrétegestől együtt eredeti, háborítatlan állapotban van. A culturrétegben itt apró cseréptöredékeken és szénmorzsákon kívül egy oly szarukő darabkát is találtam, mely háromoldalu nyilhegy csucsának töredékéhez feltűnően hasonlít.

A vár északi oldalán, az említett raktári épületek mellett a kavicsstelep, a sánczoktól jó távol, földmunkálatok következtében igen jól van feltárva. A culturréteg itt közel 1 méternyi vastag kavics takaró alatt egyenetlenül terül s maga is közel 1 m. vastag; alatta szintén vastag kavicsréteg fekszik. E culturréteg alól vörhenyes, felül pedig barnás színű termőtalaj; benne a durvább cserépdarabok szokatlan gyakoriak. Miután az ásatás e helyen látszólag érintetlen területen történt, még kevesebb gyanú férhet ahhoz, hogy e culturréteg is talán mesterségesen födetett volna be. E nagy horderejű kérdést ezután észleletek, s főleg ásatások hivatva vannak véglegesen eldönteni. Végre felemlítem még, hogy a kavicsstelep görkövei közt egy oly formájú csillámpalából álló darabra is akadtam, a mely alakjánál és simára kopott felületénél fogva feltűnően hasonlít letört csúcsú és a derekán kettétört kődarab hegyéhez.

Mindenesetre felette érdekes és archeologiai szempontból nagy fontosságú tény lenne, ha minden kétséget kizárólag meg lehetne állapítani, hogy Kolozsvár környékén, már abban az időben is tartózkodott az ember, mikor a kolozsvári Fellegvár tetejét borító kavics telep lerakódása folyamatban volt, az az mikor a Szamos és a Nádas mély völgyei még nem léteztek s a Szamos hullámai oly magas színben görgették a kavicsokat, mint a Fellegvár teteje. A Fellegvár és a Szamos mostani medrének niveau különbségénél a víz elhordó hatásából azután valószínűséggel ki lehetne számítani, hogy hány százezer év óta tartózkodik már az ember Kolozsvár területén.

Dr. Primics György.